

9. שיקום מקצועי לאנשים עם מוגבלויות ואלמנות

א. כללי

ייעודו של אגף השיקום לעזור ככל האפשר לאוכלוסיית הנכים והאלמנות, שאינם משולבים בשוק העבודה או שנפלטו ממנו, ולהכשירם להצטרף או לחזור להיקלט בעבודה המתאימה לכישוריהם המקצועיים וליכולתם התפקודית שלהם. עיקר השירותים הניתנים במסגרת השיקום הינם בעין וכוללים אבחון, הכוונה וייעוץ בבחירת מקצוע, טרום הכשרה והכשרה מקצועית, השלמת השכלה ולימודי השכלה גבוהה וסיוע בהשמה לזכאים שמתקשים להשתלב בשוק העבודה. נוסף על כך זכאים המשתקמים למימון ההוצאות הנלוות לתהליך השיקום. בין היתר הם זכאים למימון האבחון והלימודים, לדמי שיקום ולכיסוי עלות הנסיעות הנוגעות לתהליך ההכשרה. מאמצים רבים מושקעים באיתור האוכלוסייה המתאימה לשיקום מבין הזכאים לשיקום, כדי ששיעור המשתלבים בעבודה בסוף התהליך יהיה גבוה ככל האפשר.

אלה הזכאים לשירותי שיקום מקצועי:

נכה כללי – תושב ישראל שאירע לו ליקוי גופני, שכלי ו/או נפשי, אם מתקיים בו אחד התנאים הללו: (א) נקבעו לו אחוזי נכות רפואית בגובה 20% לפחות על פי מבחני נכות; (ב) הוא אינו יכול לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת, עקב ליקויו; (ג) כתוצאה מליקויו הוא זקוק להכשרה מקצועית ולשירותי שיקום נוספים שיאפשרו לו לחזור לעבודתו הקודמת או לעבודה מתאימה אחרת. גם בן זוג של נכה, אשר עקב ליקויו אינו בר שיקום והוא מתגורר עימו בקביעות זכאי לשיקום בתנאי שטרם הגיע לגיל הפרישה.

נפגע עבודה¹ – מי שנפגע בעבודתו ונקבעו לו 10% נכות רפואית לפחות, ועקב הפגיעה הוא אינו יכול לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת או שהוא זקוק להכשרה מקצועית מיוחדת כדי שיהיה מסוגל לחזור לעבודתו הקודמת ובתנאי שלא הגיע עדיין לגיל פרישה. עם זאת, המוסד רשאי לאשר שיקום מקצועי לנפגע עבודה שדרגת נכותו נמוכה מ-10% אם המשך עבודתו במקום העבודה הקודמת עלול לסכן במיוחד את בריאותו או את בטיחותו (מחלת מקצוע). כמו כן, זכאי/ת אלמן/אלמנת של נפגע עבודה לשיקום בתנאי שלא הגיע/ה לגיל פרישה.

נפגע איבה² – מי שנפגע בפעולת איבה², בתנאי שנקבעו לו 20% נכות רפואית לפחות³, ועקב הפגיעה הוא אינו יכול לעסוק בעבודתו הקודמת או בעבודה מתאימה אחרת או שהוא זקוק להכשרה מקצועית מיוחדת כדי שיוכל לחזור לעבודתו הקודמת – ובתנאי שלא הגיע לגיל פרישה. גם בני משפחות שכולות, כהגדרתם בחוק (אלמן/ה, יתום/ה והורים שכולים), שקרובם נפטר כתוצאה מפעולת איבה, זכאים לשיקום מקצועי אם לא הגיעו לגיל פרישה.

אלמן/ה – אלמן/ה, כמשמעותם בחוק, המקבלים קצבה וטרם הגיעו לגיל פרישה ומתקיים בהם אחד התנאים האלה: (א) הוא חסר מקצוע או שאינו יכול להתפרנס ממקצועו למחייתו; (ב) הוא אינו יכול להמשיך ולעבוד במקום עבודתו הקודם בעקבות התאלמנותו; (ג) עובד השיקום קבע כי הוא מתאים להכשרה/הסבה מקצועית בכפוף למצבו הרפואי ולהשכלתו.

1 פגיעה בעבודה היא תאונת עבודה המתרחשת בזמן ועקב עבודה, לרבות תאונה המתרחשת בדרך לעבודה וממנה, או מחלת מקצוע על פי רשימת מחלות המוגדרות בתקנות נפגעי עבודה.
2 נפגע איבה הוא מי שנפגע מפעולה של כוחות צבאיים/צבאיים למחצה/כוחות בלתי סדירים של מדינה או ארגון העוינים לישראל, או מפעולה שבוצעה תוך סיוע לאחד מאלה, בשליחותם או מטעמם, ואשר כוונתו נגד ישראל.
3 נפגע איבה שנפצע לפני 1996 זכאי לשיקום מקצועי אם נקבעו לו 10% נכות רפואית ויותר.

מאמצים רבים
מושקעים באיתור
האוכלוסייה
המתאימה לשיקום
מבין הזכאים, כדי
ששיעור המשתלבים
בעבודה יהיה גבוה ככל
האפשר

לצד שיקום מקצועי, אגף השיקום עוסק במתן חוות דעת לעניין קביעת דרגת כושר ההשתכרות, כחלק מתהליך קביעת הזכאות לקצבת נכות, וכן מייעץ לאגפי מינהל הגמלאות בנושאים כגון מינוי מקבל גמלה, יכולת ההשתלבות בעבודה של נפגעי עבודה ועוד. האגף מסייע גם לאוכלוסיות נפגעי העבודה, נפגעי האיבה והאלמנות במיציאת ההטבות הכספיות שהם זכאים להן. עובדי השיקום בהיותם עובדים סוציאליים גם מטפלים בשעת משבר באלמנות ובנפגעי איבה.

האוכלוסייה שבה מטפל האגף מחולקת לשלוש קבוצות: (א) פונים חדשים לשיקום; (ב) משתקמים בעיצומו של תהליך שיקום; (ג) מסיימי תוכנית שיקום. נציין כי משתקם יכול במהלך השנה להשתייך ליותר מקבוצה אחת. בפרקים הבאים נתמקד במאפייניהם של קבוצות המשתקמים בשנה החולפת.

ב. הפונים לשיקום מקצועי

בשנת 2010 טיפל אגף השיקום בביטוח הלאומי ב-34,761 פניות שונות שהתקבלו מ-27,621 אנשים שונים. השנה הוחל לראשונה בביצוע מיפוי ראשוני של הפונים לשיקום, במטרה להפריד בין מי שפונים לקבלת מידע בלבד לבין מי שפונים לשיקום מקצועי. כתוצאה מכך, מספר הפניות ירד השנה ב-30% לעומת שנה שעברה. 10,186 איש הגיעו במטרה לעבור שיקום מקצועי והיתר הגיעו לקבלת חוות דעת לכושר השתכרות, למיציאת זכויות ולטיפול בגלל משבר. נעיר כי יותר מ-50% מהפונים לשיקום מקצועי בענף נכות עברו במקביל גם חוות דעת לכושר השתכרות, וכן שיש אנשים אשר פנו לעזרת השיקום יותר מפעם אחת במהלך השנה החולפת, רובם במטרה לקבל חוות דעת לכושר השתכרות. בלוח 1 מוצגת התפלגות מספר הפניות לשיקום בשנת 2010. גם השנה, כבכל שנה, חלק הארי של הפונים לשיקום, אם מקצועי ואם אחר, מקורו בענף נכות כללית (כ-80% מכלל הפניות וכ-88% מסך הפונים לשיקום מקצועי).

5,775 מבין הפונים לשיקום מקצועי בענף נכות מקבלים קצבה, והשאר אינם זכאים לקצבה

מבדיקה שנעשתה התגלה כי 5,775 מבין הפונים לשיקום מקצועי בענף נכות מקבלים קצבה, והשאר אינם זכאים לקצבה. זאת ועוד: 69% ממקבלי הקצבה החלו לקבלה לאחר יישום תיקון 109 לחוק ("חוק לרון") באוגוסט 2009.

56% מהפונים לשיקום בשנת 2010 היו גברים – שיעור הגבוה ב-3% ביחס לאומדנם בכוח העבודה הכללי בישראל

בתרשים 1, המציג את התפלגות הפונים לשיקום מקצועי לפי ענף ומין, אנו למדים כי 56% מהפונים לשיקום בשנת 2010 היו גברים, וזהו שיעור הגבוה ב-3% ביחס לאומדנם בכוח העבודה הכללי בישראל. שיעור זה מוסבר בכך שרוב נפגעי העבודה הם גברים (80%), בשל אופי עיסוקם והסיכונים הגבוהים שהם חשופים אליהם בעבודתם, בהשוואה לנשים. מנגד בולט חלקם הקטן של

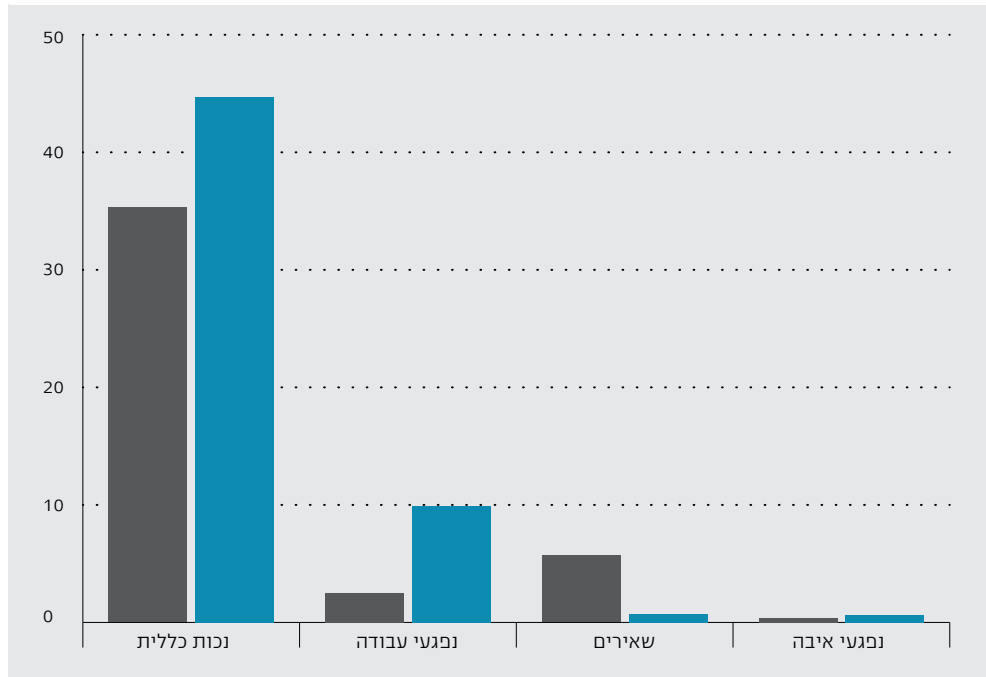
לוח 1

הפניות לאגף השיקום לפי ענף ומטרה ומספר הפונים, 2010

מטרת הפנייה	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאימים	נפגעי איבה
סך כל מספר הפניות	34,791	31,476	1,974	748	593
שיקום מקצועי	10,345	8,292	1,283	660	110
חוות דעת לכושר השתכרות	23,178	23,178	-	-	-
מיצוי הטבות כספיות	1,160	-	689	5	466
טיפול בשעת משבר	102	-	2	83	17
סך כל מספר הפונים	27,621	24,369	1,936	740	576

תרשים 1

הפונים לשיקום מקצועי לפי ענף ומין (אחוזים), 2010

לוח 2

פונים לשיקום לפי מין, גיל וענף (מספרים מוחלטים ואחוזים), 2010

מין	גיל	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאירים	נפגעי איבה
	סך הכול	10,186	8,158	1,266	654	108
גברים	סך הכול	5,709	4,558	1,013	72	66
	עד 18	-	-	-	-	1.5
	18-29	1,796	35.9	13.1	1.4	40.9
	30-39	1,252	21.1	26.2	15.3	18.1
	40-49	1,130	18.4	25.5	31.9	18.1
	50-59	1,134	18.2	25.9	44.4	13.6
	60 ויותר	396	6.4	9.4	6.9	7.9
	גיל ממוצע (שנים)	40	38	44	49	38
נשים	סך הכול	4,477	3,600	253	582	42
	עד 18	-	-	-	-	2.4
	18-29	1,371	36.4	7.1	3.8	50.0
	30-39	969	22.4	23.7	16.0	21.4
	40-49	1,049	21.6	30.4	32.8	11.9
	50-59	953	17.2	34.4	41.8	9.5
	60 ויותר	134	2.4	4.3	5.7	4.8
	גיל ממוצע (שנים)	39	37	46	48	33

לוח 3

פונים לשיקום לפי ענף ומצב משפחתי, 2010

מצב משפחתי	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאירים	נפגעי איבה
סך הכול	10,186	8,158	1,266	654	108
רווק/ה	4,578	4,267	252	3	59
נשוי/נשואה	3,742	2,867	833	-	42
אלמן/ה	763	61	47	654	1
גרש/ה	1,082	945	131	-	6
פרוד/ה	22	18	פחות מ-10	-	-

האלמנים (0.7%) מסך כל הפונים לשיקום, זאת משום שלא כנשים, זכאותו לשיקום של אלמן ללא ילדים מותנית במבחן הכנסות. כמו כן עקרות בית אינן מזכות את בני זוגן בקצבת שאירים וגם לא בזכות לשיקום. גברים לעומתן, גם אם אינם עובדים, מזכים את בנות זוגם בקצבה.

מלוח 2 עולה כי קבוצת הגיל של 18-29 היא השכיחה ביותר מבין הפונים לשיקום מקצועי, ואין זה מפתיע, שכן את התועלת הרבה ביותר בשיקום מקצועי מפיקים צעירים, בעלי יכולת לימודית גבוהה יותר ולא דווקא בעלי השכלה מלאה, והם מבוקשים יותר בשוק העבודה. המשתקמים ה"צעירים" ביותר שייכים לענפי איבה ונכות (גילם הממוצע 36 ו-37, בהתאמה), שכן הם כוללים נכים בעלי ליקוי מלידה או מילדות ופונים לשיקום למימוש זכויותיהם עם הגיעם לגיל 18, וכן נפגעי איבה ו/או יתומים במשפחות שכולות שלא נדרשים לעבור מבחן גיל. לעומת זאת האלמנות/אלמנים היו מבוגרים יותר.

בלוח 3 מוצגים הפונים לשיקום על פי מצבם המשפחתי והענף שבו טופלו. אפשר לראות כי 63% מהפונים לשיקום בענף נכות אינם נשואים, וזהו אחוז גבוה ביחס לשיעורם בקרב מקבלי קצבת נכות כללית (רק 52%). בענף נפגעי העבודה רוב הפונים לשיקום – כ-66% נשואים. הדבר מוסבר בגילם הממוצע-הצעיר של הפונים לשיקום בענף נכות בהשוואה לנפגעי עבודה. לשם השוואה מתוך אוכלוסיית בני 18 ויותר כ-58% נשואים.

קבוצת הגיל של 18-29 היא השכיחה ביותר מבין הפונים לשיקום מקצועי

ג. הנמצאים בתהליך שיקום

כפי שצוין לעיל, המטרה העיקרית של אגף השיקום היא לסייע למשתקמים להשתלב בשוק העבודה. בתהליך השיקום נכללים מי שהתחילו תוכנית שיקום השנה ומי שהתחילו שיקום בעבר ועדיין לא סיימו. פעילות השיקום כוללת כמה תחנות שבהן נבחנת התאמתו של הפונה לשיקום ואחר כך מותאמת לו תוכנית שתענה בצורה המיטבית על צרכיו, רצונותיו ויכולותיו כל זאת בהתאם לחוות הדעת המקצועית של עובדי השיקום. להלן התחנות הבולטות:

- אבחון תעסוקה – שלב שבו נבדקים כישורי התעסוקה של המשתקם, כולל ייעוץ והכוון מקצועי, באמצעות פקידי השיקום, מכוני אבחון או מרכזי שיקום. האבחון נעשה בהתאם ליכולותיו של הנכה ובהתאם לחוות דעת פקיד השיקום.
- טרום הכשרה מקצועית – בהתאם לאבחון התעסוקה וכהכנה להשתלבות בהכשרה מקצועית או בעבודה. בשלב זה המשתקמים משולבים בתוכניות כגון הקניית הרגלי עבודה במרכזי שיקום, קורסי העצמה והשלמת השכלה (בגרות, פסיכומטרי, מכינה וכד').
- הכשרה מקצועית – הכשרה הניתנת למשתקמים בעלי כישורי תעסוקה המתאימים למסגרת לימודית. שלב זה כולל לימודים במסגרות להשכלה גבוהה (אוניברסיטאות ומכללות), בתי ספר להנדסאים, קורסים מקצועיים (כגון טכנאי, מזכירות, הנהלת חשבונות, בישול ואחרים), אשר

בעזרתם רוכש המשתקם מקצוע שיסייע לו להשתלב בשוק העבודה.

- השמה בעבודה - שלב שבו עובדי השיקום מסייעים למשתקמים בעלי מקצוע ו/או מסייעי הכשרה מקצועית בחיפוש עבודה המתאימה ליכולותיהם ולמקצוע שרכשו, תוך ליווי ומעקב אחר השתלבותם במקום העבודה.

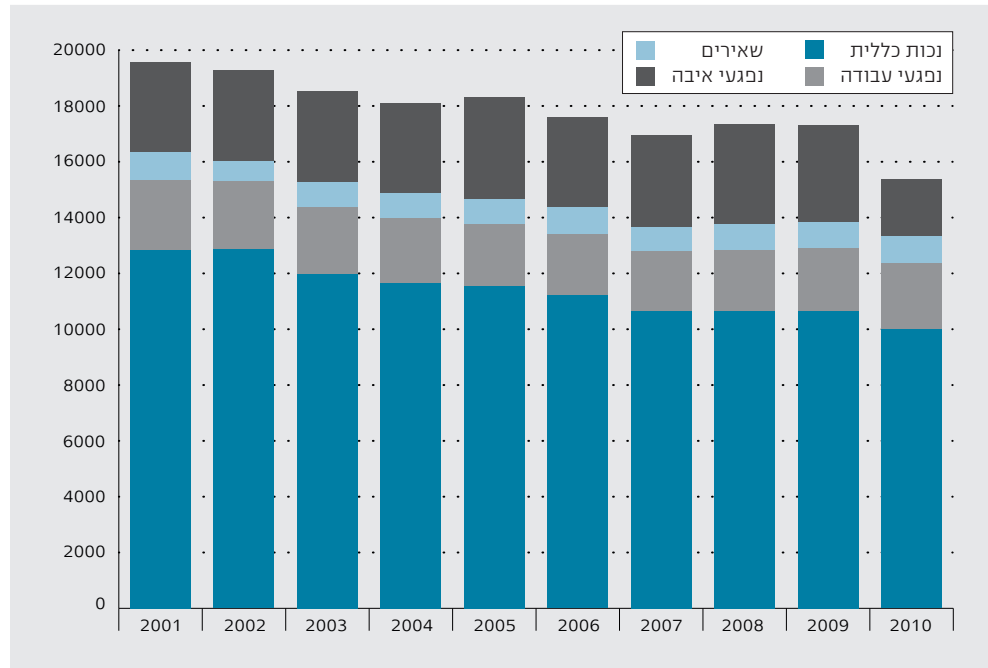
מספר המשתקמים בענפי נפגעי עבודה, איבה ושאירים יציב לאורך העשור. בענף נכות כללית יש מגמת עלייה רצופה לאורך השנים

בתרשים 2 מובא מספר המשתקמים מתחילת העשור לפי הענף שהשתייכו אליו. תרשים זה מאפשר לבחון את התפתחות מלאי המשתקמים הקיימים במערכת לאורך העשור, תוך בחינת זרם הפונים החדשים ומשך שהותם במערכת בתקופת השיקום. כפי שאפשר לראות, מספר המשתקמים בענפי נפגעי עבודה, איבה ושאירים יציב לאורך העשור. לעומת זאת בענף נכות כללית יש מגמת עלייה רצופה לאורך השנים, וזאת מכמה סיבות: הגידול במספר מקבלי קצבת נכות כללית בתקופה זו, הגברת המודעות לשיקום בקרב קבוצת הנכים, ושהות ארוכה יותר במערכת השיקום בהשוואה לענפי נפגעי העבודה ושאירים (כשנתיים בנכות לעומת שנה וחצי בנפגעי עבודה ושאירים), שהרי ככל שמצבו הפיזי של המשתקם קשה יותר כך מתארכת שהייתו בשיקום. מנגד משתקמי ענף איבה, כאמור בחוק, משתייכים למערכת לכל אורך חייהם ופונים לשיקום בעיקר לשם מיצוי זכויותיהם הכספיות. עובדה זו מסייעת להבין את הפער בין מספר המשתקמים בענף איבה בכל שנה לבין מספר הפונים לשיקום ומספר מסייעי שיקום השנה בענף, ומקבלת תמיכה משהותם הממוצעת הארוכה במערכת - כארבע שנים.

בלוח 4 מוצגת התפלגותם של המשתקמים שעברו שיקום מקצועי השנה ועדיין לא סיימו, בכפוף למצבם העדכני לדצמבר 2010, על-פי תוכניות שיקום וענף. משתקמי ענף איבה נמצאים רובם בשלבי האבחון ומיצוי זכויות - תביעתם נבדקת ואחר כך נקבעת מידת השתתפותו של המוסד.

תרשים 2

מספר המשתקמים לפי ענף, 2001-2010

לוח 4

משתתפי שיקום מקצועי לפי סוג תוכנית וענף, דצמבר 2010

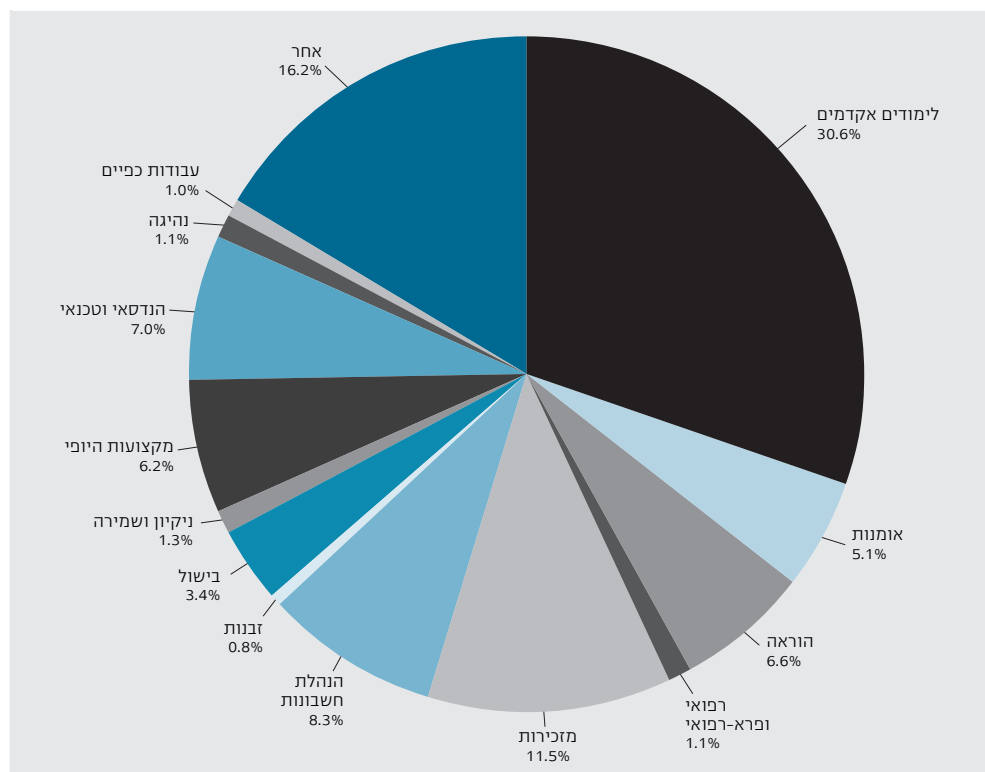
תוכנית	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאירים	נפגעי איבה
סך הכול	19,553	12,832	2,501	1,006	3,214
אבחון לתוכנית	6,498	4,014	1,024	328	1,132
טרום הכשרה	4,405	3,525	485	285	110
הכשרה מקצועית	4,485	3,503	511	321	150
סיוע בהשמה	1,877	1,613	171	66	27
הפנייה לעבודה מוגנת	124	124	-	-	-
הפנייה לגורם בקהילה	56	50	10-מ-	פחות מ-10	פחות מ-10
מיצוי זכויות כספיות	2,107	פחות מ-10	306	פחות מ-10	1,794

בתרשים 3 מוצגת התפלגות המשתתפים לפי המקצוע שהם רוכשים בשיקום. בולט הנתון המצביע כי קצת יותר מ-30% מהמשתתפים השנה הופנו ללימודים אקדמיים. וכ-7% הוכשרו להיות הנדסאים וטכנאים. מחקרים מוכיחים כי יש קשר חיובי בין מספר שנות הלימוד של הפרט לבין הכנסתו, ועל כן ללימודים אקדמיים הם כלי יעיל יותר בהפיכת המשתתם מנתמך למשתכר. רבים אחרים הוכשרו במקצועות המזכירות, הנהלת החשבונות, ההוראה ומקצועות היופי, ומנגד מעטים הוכשרו בעבודות

קצת יותר מ-30% מהמשתתפים השנה הופנו ללימודים אקדמיים

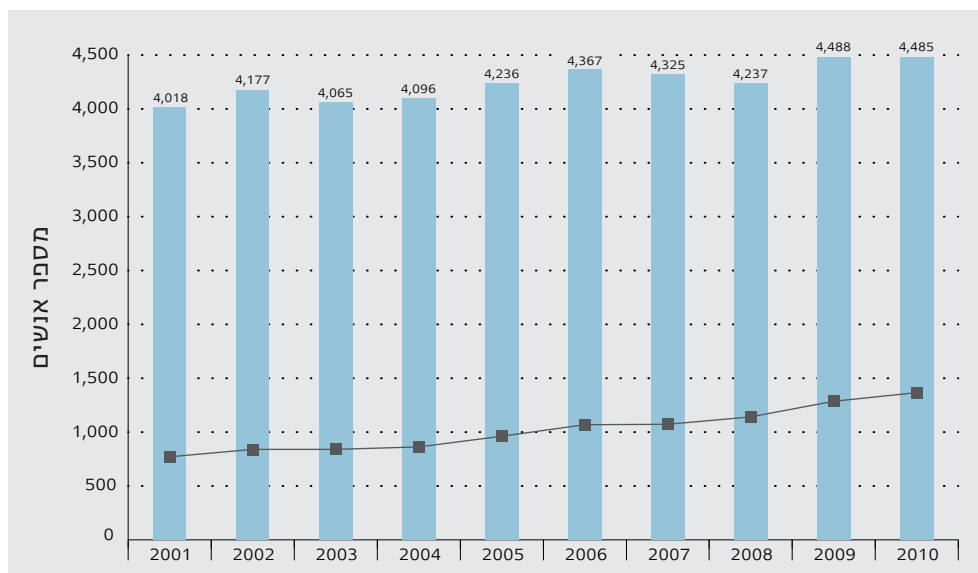
תרשים 3

משתתפי הכשרה מקצועית לפי מקצוע (אחוזים), 2010

תרשים 4

עוברי הכשרה מקצועית ומתוכם מספר האקדמאים, 2001-2010

כפיים (חקלאות, בניין ומלאכה) בכפוף למאמץ הפיזי הנדרש בעבודה (בקטגוריית "אחר" נכללים מקצועות כשמואות רכב, עוזר וטרינר וכד').

היבט מעניין נוסף הוא התפתחות מספר המשתקמים במהלך העשור האחרון תוך שימת דגש מיוחד על מספר האקדמאים בהם. מתרשים 4 אפשר לזהות מגמת עלייה במספר המשתקמים בעשור האחרון (מ-4,018 ל-4,485), וכן עלייה הדרגתית מתמשכת במספרם ובשיעורם של האקדמאים מבין כלל המשתקמים (עלייה של כ-50% מאז תחילת שנות האלפיים).

לוח 5 מציג את התפלגות המשתקמים על-פי אחוז הנכות הרפואית והתוכנית שהם שייכים אליה. מהנתונים עולה כי משתקמים רבים (כ-32%) הם בעלי 40-59 אחוזי נכות, שכן זו האוכלוסייה בעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר לשיקום, משום שבעלי נכות רפואית נמוכה הם עצמאים יותר ובעלי יכולת

לוח 5

משתתפי שיקום מקצועי לפי סוג תוכנית ואחוז נכות רפואית, דצמבר 2010

אחוז נכות רפואית					סך הכול	תוכנית
100-80	79-60	59-40	39-20	19-0		
2,309	3,171	6,226	3,259	4,588	19,553	סך הכול
865	1,054	2,147	1,242	1,190	6,498	אבחון לתוכנית
610	867	1,579	741	608	4,405	טרם הכשרה
555	707	1,477	838	908	4,485	הכשרה מקצועית
175	426	828	256	192	1,877	סיוע בהשמה
20	46	58	פחות מ-10	-	124	הפנייה לעבודה מוגנת
12	פחות מ-10	32	פחות מ-10	פחות מ-10	56	הפנייה לגורם בקהילה
72	69	105	174	1,687	2,107	מיצוי זכויות

לוח 6

משתתפי שיקום מקצועי לפי סוג תוכנית וגיל, 2010

תוכנית	סך הכול	גיל				
		עד גיל 18	18-29	30-39	40-49	50-59
סך הכול	19,553	322	5,974	4,139	3,883	3,466
אבחון לתוכנית	6,498	122	2,021	1,366	1,223	1,105
טרום הכשרה	4,405	-	1,707	1,046	933	640
הכשרה מקצועית	4,485	-	1,742	1,038	887	677
סיוע בהשמה	1,877	-	256	336	439	591
הפנייה לעבודה מוגנת	124	-	9	21	34	37
הפנייה לגורם בקהילה	56	-	25	16	9	5
מיצוי זכויות	2,107	200	214	316	358	411
60 ומעלה	1,769					

גבוהה יותר להשתלב בעבודה, וכן – ככל שגדלה הנכות הרפואית כך קטנה ההסתברות למצוא עבודה בשוק החופשי. מרבית המשתתפים המופיעים בקטגוריה של 0%-19% נכות רפואית שייכים לענף שאירים, שהרי אין צורך בבדיקה רפואית לצורך קביעת הזכאות לשיקום בענף זה, ולענף איבה שבו זכאים לשיקום אנשים שנפגעו לפני 1996 והם בעלי נכות רפואית של 10% ויותר.

בלוח 6 מוצגת התפלגות משתתפי השיקום המקצועי לפי גיל והתוכנית שהם משתייכים אליה. אפשר לראות כי יש יחס הפוך בין גיל המשתתף לבין ההסתברות להשתלבותו בשיקום מקצועי, נוכח יכולתו להשתלב בעבודה והיכולת הלימודית שלו. מכאן מובן מדוע הצורך בסיוע בהשמה ובהפניה לעבודה מוגנת גדל ככל שגילו של המשתתף עולה.

ד. מסיימי טיפול שיקומי

תהליך השיקום אורך כשנה, במקרים שבהם המשתתף עובר הכשרה מקצועית בסיסית, ויכול לארוך יותר מ-3 שנים כאשר המשתתף לומד במכינה או לומד בתואר אקדמי ומצבו הרפואי אינו מאפשר מערכת לימודים מלאה. בלוח 7 מוצגת התפלגות מסיימי תוכניות השיקום בשנת 2010, בהתאם לאופן

משתתפים רבים (כ-32%) הם בעלי 59-40 אחוזי נכות, שכן זו האוכלוסייה בעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר לשיקום

יש יחס הפוך בין גיל המשתתף לבין ההסתברות להשתלבותו בשיקום מקצועי, נוכח יכולתו להשתלב בעבודה והיכולת הלימודית שלו

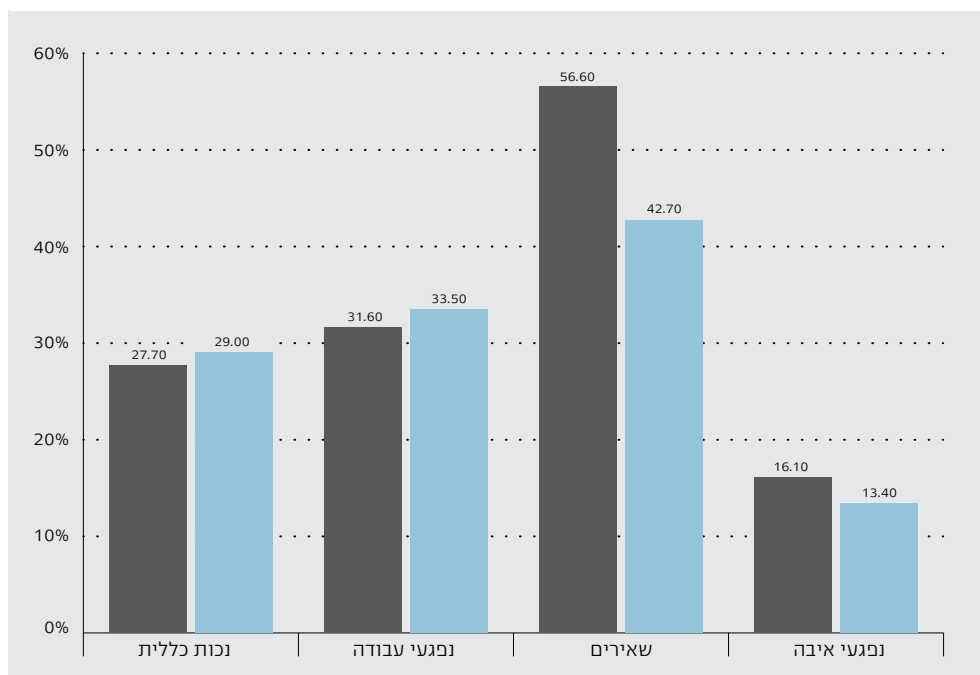
לוח 7

מסיימי טיפול שיקומי, לפי אופן הסיום וענף, 2010

אופן הסיום	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאירים	נפגעי איבה
סך הכול	8,536	5,950	1,217	482	887
קליטה בשוק העבודה החופשי	4,051	2,967	621	307	156
קליטה בעבודה מוגנת "המשקם"	126	123	3	-	-
סיום הכשרה מקצועית	908	718	103	73	14
סיום טרום הכשרה	1,308	1,094	124	82	8
סיום סיוע בתחום רווחה	1,730	663	347	12	708
סיום סיוע כספי	40	32	7	1	-
סיום יעוץ ו/או חוות דעת	373	353	12	7	1

תרשים 5

נקלטים בשוק העבודה החופשי מתוך מסיימי שיקום לפי ענף ומין (אחוזים), 2010

סיום תוכנית השיקום. הצלחת תוכנית שיקום מקצועי תלויה במוטיבציה וברצון של הפונים להשתקם. קליטה בשוק העבודה אינה אפשרית אם המשתקם איננו מעוניין בכך. כ-47% ממסיימי השיקום הצליחו להשתלב בשוק העבודה הפתוח. עוד כ-26% סיימו תהליך הכשרה וצפויים להשתלב בעבודה בשנה הבאה.

כ-47% ממסיימי השיקום הצליחו להשתלב בשוק העבודה הפתוח. עוד כ-26% סיימו תהליך הכשרה וצפויים להשתלב בעבודה בשנה הבאה

בתרשים 5 מובאת התפלגותם של המשתלבים בעבודה מתוך מסיימי תוכניות השיקום לפי ענף ומין. כפי שאפשר לראות, אחוז האלמנים שהשתלבו בעבודה מתוך סך האלמנים שסיימו השנה תוכניות שיקום היה הגבוה ביותר מבין מסיימי שיקום. עם זאת יש לזכור כי מדובר בפחות מ-100

לוח 8

מסיימי טיפול שיקומי, לפי אופן הסיום וגיל, 2010

אופן הסיום	סך הכול	עד גיל 18	29-18	39-30	49-40	59-50	60 ומעלה
קליטה בשוק העבודה החופשי	4,051	-	1,057	1,082	946	779	187
קליטה בעבודה מוגנת במשקם	126	-	20	33	24	33	16
סיום הכשרה מקצועית	908	-	261	221	206	180	40
סיום טרום הכשרה	1,308	-	376	278	287	284	83
סיום סיוע בתחום רווחה	1,730	82	395	336	293	307	317
סיום סיוע כספי	40	-	2	12	12	11	3
סיום יעוץ ו/או חוות דעת	373	-	141	69	79	64	20
סך הכול	8,536	82	2,252	2,031	1,847	1,658	666

אנשים. כמו כן, אף ששיעור הגברים הפונים לשיקום בענפי נכות ונפגעי עבודה גבוה משיעור הנשים (תרשים 1) הרי שאחוז הגברים שסיימו תוכניות שיקום והצליחו להשתלב בעבודה קטן מאחוז הנשים שעברו מסלול דומה בכל אחד מהענפים הללו. מצב הפוך מתקיים בענף שאירים, שבו פונות יותר נשים לשיקום אולם שיעור גבוה יותר של גברים מצליח להשתלב בעבודה.

בדומה למסקנה שעלתה מלוח 6, ככל שגיל המשתקם צעיר יותר ההסתברות להיקלט בעבודה גדול יותר, שהרי 53% מהנקלטים וכן כ-55% ממסיימי הכשרה מקצועית או טרום הכשרה בני 39 ופחות.

ה. התשלומים הנלווים לטיפול השיקומי

תהליך השיקום המקצועי כרוך במימון תשלומים נלווים, אשר מטרתם לאפשר את השיקום. תשלומים אלה כוללים השתתפות של המוסד בהוצאות המחיה (דמי שיקום, אש"ל ושכר דירה), הלימוד (שכר לימוד, שיעורי עזר ומכשירים) והניידות (נסיעות בתחבורה ציבורית, נסיעות מיוחדות והשלמה לגמלת ניידות כמשתכר) של המשתקם. להלן הסבר קצר על סוגי התשלומים השונים:

- **דמי שיקום:** גמלה חודשית למחיה, בגובה קצבת נכות מלאה, המשולמת בתקופת הלימודים למשתקמים אשר אינם זכאים לקצבת נכות כללית או מעבודה, ובתנאי שהם לומדים 20 שעות שבועיות לפחות.
- **נסיעות:** החזר נסיעות למקום ההכשרה/האבחון בתחבורה ציבורית, במוניות⁴ ו/או השלמה לגמלת ניידות כמשתכר למקבלי הגמלה.
- **שכר לימוד:** השתתפות המוסד בשכר הלימוד האקדמי או בעלות ההכשרה שעובר המשתקם, עד לסכום המרבי שנקבע בתקנות.
- **שיעורי עזר ושירותי הנגשה:** סיוע בשיעורי עזר, על פי הצורך, בהתאם להיקף שעות הלימוד של המשתקם, וסיוע מיוחד לנכים, אשר בשל נכותם הרפואית זקוקים לתרגום לשפת הסימנים, תמלול, הקראות וכו'.
- **שכר דירה:** השתתפות במימון בשכר דירה או בעלות המעונות למי ששוהים בהכשרה מקצועית במרחק הגדול מ-40 ק"מ ממקום מגוריהם הקבוע, ובהתאם לתוכנית לימודיהם.

לוח 9

התשלומים הנלווים לשיקום מקצועי לפי ענף, במחירי 2010 (אלפי ש"ח), 2006-2010

שנה	סך הכול	נכות כללית	נפגעי עבודה	שאיירים	נפגעי איבה
2006	201,248	124,455	25,118	11,899	32,943
2007	200,167	123,787	24,983	11,835	32,766
2008	198,565	125,469	24,275	11,132	31,258
2009	213,614	140,132	29,578	13,767	30,036
2010	221,527	146,653	31,370	14,152	29,352

4 משולם לנכים קשים, שעקב מצבם הרפואי אינם יכולים להתנייע בתחבורה ציבורית ואינם זכאים לניידות.

לוח 10

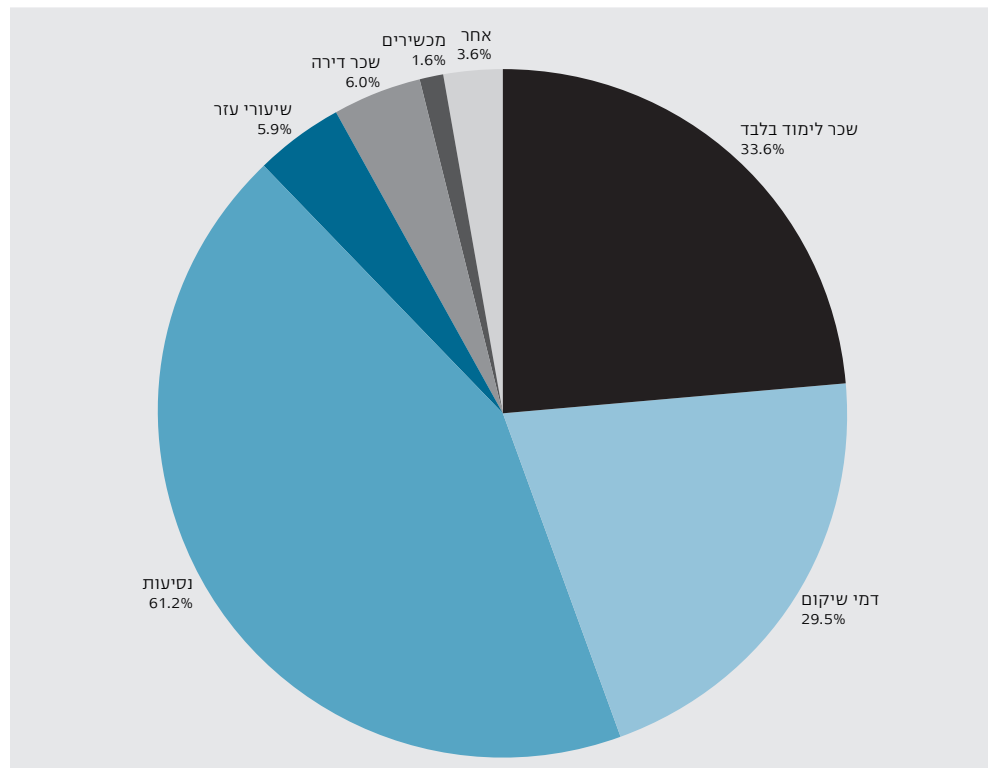
התשלומים הנלווים לשיקום מקצועי לפי ענף, ומספר מקבלים לפי ענף, 2010

ענף	סה"כ	דמי שיקום	נסיעות	שכר לימוד	שיעורי עזר	שכר דירה	מכשירים	הוצאות אחרות
מספר מקבלים*	21,766	4,442	8,787	14,103	911	914	269	1,331
סה"כ תשלומים (באלפי ש"ח)	221,527	63,134	14,454	108,893	9,042	7,055	3,234	15,715
נכות כללית	146,653	35,812	11,234	81,185	8,550	6,680	3,043	149
נפגעי עבודה	31,370	16,791	1,874	11,853	367	260	48	177
שארים	14,152	6,747	1,164	6,082	84	4	24	47
נפגעי איבה	29,352	3,784	182	9,773	41	111	119	15,342
תשלום חודשי ממוצע (בש"ח)	10,177.8	2,528.6	316.3	1,744.7	1,043.6	1,173.2	4,209.1	7,724.9

* משתקם יכול לקבל יותר מסוג תשלום אחד.

תרשים 6

תשלומי שיקום נוספים למקבלי שכר לימוד, 2010

- **מכשירים:** סיוע לנכים ברכישת מכשירים החיוניים והכרחיים לביצוע תוכנית השיקום (מחשב, מקלדת מותאמת לעיוורים, ספרים, ציוד לימודי וכו').
- **הוצאות אחרות (כולל אש"ל):** סיוע למיצוי זכויות כספיות בעיקר בקרב נפגעי איבה ונפגעי עבודה וכן השתתפות בהוצאת כלכלה בכפוף לתקנות.

בשנת 2010 הסתכמו התשלומים הנלווים לשיקום המקצועי ב-221.5 מיליוני ש"ח שחולקו בין 21,766 משתקמים, כלומר הוצאה שנתית ממוצעת של כ-10,000 ש"ח למשתקם. בלוח 9 מוצגת השוואה של סך תשלומי השיקום לאורך החומש האחרון. כפי שאפשר לראות, בשנת 2010 נמשכה העלייה בהוצאה לשיקום בענפי נכות, נפגעי עבודה ושאיירים, שהחלה בשנה הקודמת, במקביל לירידה בהוצאות השיקום בענף איבה. שינויים אלה נובעים בעיקר ממספר המשתקמים בכל ענף (תרשים 2). גם השנה, בדומה לשנת 2009, לתשלומי שכר הלימוד התרומה המשמעותית ביותר לשינוי בסך תשלומי השיקום.

בלוח 10 מובא פירוט של סך כל תשלומי השיקום ומספר המקבלים בשנת 2010, תוך הבחנה בין סוגי התשלום והענפים המזכים. כצפוי מתקבל כי היקף התשלומים הנלווים לשיקום הם ביחס חד-ערכי לסך המשתקמים בכל ענף, כאשר תשלומי ענף נכות הם הגבוהים ביותר ומהווים כ-66% מסך התשלומים (בדומה לשיעורם בין המשתקמים השנה). כמו כן עולה כי התשלומים לשכר לימוד מהווים את החלק העיקרי (כ-50%) בסך התשלומים וכי הם משולמים לכ-65% מהמשתקמים.

מי שנמצא מתאים להשלמת השכלה ו/או הכשרה מקצועית זכאי לתשלומים נלווים רבים יותר ממי שאינו לומד או נמצא בהכשרה מקצועית (שיעורי עזר, מכשירים, נסיעות, שכר דירה וכד'). ברור לכן מדוע עיקר התשלומים הנלווים משולמים לאוכלוסייה זו. בתרשים שלהלן מובאים התשלומים הנוספים על שכר הלימוד במקרה שאדם מקבל יותר מתשלום אחד. כשליש ממקבלי שכר לימוד אינם מקבלי תשלומים נוספים, כאשר אפשר להניח שרובם מקבלי קצבאות, וכ-30% מקבלים השלמה לקצבת נכות מלאה כחלק מהשתתפותם בתוכניות שיקום. כמו כן ב-61% מהמקרים משתתף המוסד בהוצאות הנסיעה של המשתקמים למקום הלימודים.

בשנת 2010 הסתכמו התשלומים הנלווים לשיקום המקצועי ב-221.5 מיליוני ש"ח שחולקו בין 21,766 משתקמים, כלומר הוצאה שנתית ממוצעת של כ-10,000 ש"ח למשתקם

התשלומים לשכר לימוד מהווים את החלק העיקרי (כ-50%) בסך התשלומים והם משולמים לכ-60% מהמשתקמים